

'כמאן דלא כרבי יוסי בברייתא יהודה...'. כמה ראשונים מפרשים [דלא כפרש"י] שהדברים מוסבים על ברייתא דרבי יהודה, נעץ קורה ברשות רבים והניח עירובו עליה גבוה ל' ורחבה ד' עירובו עירוב – והרי לרבי יוסי בנו דין הטרסקל כרשות היחיד אעפ"י שיש תחתיו בקיעת גדיים. ומתריך 'התם הדרן מחיצתא הכא לא הדרן מחיצתה' – הטרסקל שמחיצותיו סובבות אותו, ראוי לומר בהן 'גוד אחית מחיצתא' אבל קורה שאין לה מחיצות זקופות סביבותיה – אין דינה כרשות היחיד (עפ"י ר"ח וראב"ד, מובא ברשב"א וריטב"א; תור"פ).

דף לד

'אמאי נימא כיון דאי בעי אמטויי מצי ממטי ליה אע"ג דלא אמטייה כמאן דאמטייה דמי'. מרש"י משמע שהקושיא היא על כל המערבים, שלא יצטרכו להוליך עירובם למקום שביתתם. ויש תמיהים על כך, מה עלה על הדעת לומר כן, שמזון שתי סעודות שבביתו יועיל לקבוע שביתתו במרחק כאלפיים אמה, בזמן שאין בדעתו להביאו שם כלל (כן תמה בחדושים ובאורים. וכתב: 'סוגיא זו דדף ל"ג ל"ד לא זכינו ליישב הדברים על הלב והגנו בתפלה להאיר עינינו'. יצוין שהראשונים שפרשו אחרת מרש"י לא הקשו מצד הסברא אלא רק מדוע לא הביאו בגמרא להקשות מהרבה מקומות שמבואר שצריך להוליך העירוב). והרי"ד פירש שהקושיא היא רק על מצב שהתחיל להתעסק בעירובו אלא שלא גמר הדבר יפה, ואנו באים להכשירו מטעם 'הואיל', כמו בכלכלה שנתן שם העירוב ולא הניחה יפה. ועל כן מביא מדין ככר שעירב בו ביום טוב ורוצה לערב שוב למחרת באותה ככר עצמה. ולכאורה י"ל לרש"י שקביעת מקום שביתה אינו ענין דיני בעלמא אלא צריך שתהא דעתו באמת לקבוע שם שביתה, בסעודה או בלינה [צריך בדיקה]. ובוה עלה על הדעת שרואים כאילו הביא מזונו לשם בין השמשות, כיון שהיה יכול להביא אז, וגם עתה הוא מזומן להביאו.

'נתכוון לשבות בראש השוכך או בראש המגדל, למעלה מי' טפחים עירובו עירוב. למטה מי' טפחים אין עירובו עירוב'. לפירוש השני ברש"י (שנקטו לעיקר, וכ"כ כמה ראשונים), מדובר על אותו מקרה שברישא שהניח העירוב בכותל, ונתכוון לשבות בראש המגדל שהוא רשות היחיד. ומבואר בפרש"י שהמגדל נמצא סמוך לכותל. וצריך עיון אם כן מה טעם למטה מעשרה אין עירובו עירוב, אמנם אין יכול להביאו מהכותל [שהרבים מכתפים עליו והריהו רשות הרבים] אל מקום שביתתו, אך הלא אמר רבא לעיל שנותנים לו ד' אמות סביביו, נמצא הוא ועירובו כבמקום אחד. ואכן יש מפרשים שמדובר שאינו סמוך לכותל ממש אלא רשות הרבים מפסקת ביניהם, ואעפ"י כ למעלה מי' עירובו עירוב מפני שיכול לזרוק את העירוב או להעבירו למעלה מעשרה שפטור (עריטב"א; תורת חיים). אך אין כן דעת רש"י ושאר ראשונים (ע' רשב"א, תור"פ, או"ז קלד, ריא"ז ועוד). ויש לפרש לשיטתם באופן שהכותל ארוך וקצהו סמוך למגדל באופן שהעירוב רחוק ד' אמות ממקום שביתתו, וכמו שאמרו לעיל באילן הנוטה ד' אמות (כן פירש החזו"א פ).

עוד יש לומר עפ"י מה שכתבו הראשונים שלא אמר רבא ליתן ד' אמות בעירוב אלא לשבות ברשות הרבים או בכרמלית, כאילו ד' אמות שסביבותיו הן רשות היחיד, אבל השבות ברשות היחיד הלא יש לו את כל הרשות הלכך אין לו מחוצה לה כלום (כן כתבו הרשב"א והריטב"א. ובר"ן מבואר שה"ה בכל חילוק רשויות, כגון ששבות ברה"ר, אין לו ברה"י הסמוכה. ואין כן דעת רש"י (ד"ה והניח) והתוס' (ד"ה אי) וש"ר). ועל כן כששבות בראש המגדל אין לו ד' אמות מחוצה לו, נמצא הוא ברשות אחת ועירובו ברשות אחרת.

(ע"ב) 'כולה רבי היא וסיפא גזירה שמא יקטום'. כלומר שמא יעשה כן בדעת וברצון כדי שיהא נוח לו ליטול העירוב, והרי הוא מתכוין בדבר ואסור מהתורה (רשב"א ור"ן). ואעפ"י שאינו צריך לדבר הקטום ומלאכה שאינה צריכה לגופה היא, י"ל שמדובר בקנים הצומחים בשדהו והריהו משביח ומועיל לצמיחתם, הלכך חייב אעפ"י שאינו צריך עכשיו לאותה מלאכה ואינו מכוין לה (עפ"י רשב"א וריטב"א. גם י"ל שהחשש הוא שמא יקטום הקנה לגמרי כדי ליטול עירובו [כן כתב בתו"ח], והרי נצרך לגוף הקטימה). לכאורה משמע מלשון הרשב"א שאף מלאכה שא"צ לגופה, לדעת הפוסק, הותרה לרבי בין השמשות. ולא כן נקט המשנ"ב שמב, א [וע"ע ביוסף דעת שבת קכ: בענין חומר מלשאל"ג משאר איסורי שבות]. ויש להעיר שבבאר הלכה (תט, ג ד"ה ויתחייב) משמע שלא היו דברי הרשב"א הללו לנגד עיניו, שיצא לחדש פירוש בדברי רש"י בסוגיא שלא כהבנת הרשב"א. והיה מקום לדחות ולומר שאין כוונת הרשב"א להקשות הלא משאל"ג היא ואין לאסור ביה"ש אלא הקשה על עיקר גזרת שמא יקטום. אך להלן לה. משמע ברשב"א ובר"ן ובריטב"א שמשאל"ג מותרת בין השמשות לרבי. אבל בתור"פ (לה. ד"ה דבעי) מבואר שאסורה.

'פוקע עבידו (בראשונים אין מופיע 'עבידו') **כבושי כבשי באגמא'**. רש"י פירש, וכן הסכים הריטב"א: שייכחו הקנים זו על זו, לעשותם כמין כסאות לישב עליהם. ופירש הריטב"א משום שצריכים הכנה מבעוד יום על ידי מעשה [ואין די ליחדם במחשבה – הואיל והם מחוברים]. והערוך כתב שהיו צריכים להניח עליהם אבנים גדולות לכובשם בקרקע כדי שישבו עליהם. והראב"ד פירש: כיבשו הקנים כדי שכל הראויים להישבר יישברו עתה ולא מחר [ש'פסיק רישיה ולא ימות' הוא. ריטב"א].

'התם בעזורדין. ומנא תימא דשני לן בין עזורדין לשאין עזורדין...' משמע ברש"י (וכן פסקו הרי"ד והאר"י) ש'עזורדין' היינו הקנה לאחר שהוקשה ואז דינו כאילן. והקשה הרשב"א, אם כן מדוע קודם שהוקשו הם כלאים בכרם והלא סופם להקשות ולהיות כעץ. ואם תאמר מפני שעכשיו עכ"פ רכים הם ודומים לירק, אם כן בסמוך שהקשה מקידה לקידה היה לו לתרץ כאן כשהוקשה כאן כשלא הוקשה. [ויש שנקטו בדעת רש"י שאכן יש חילוק גם לענין כלאים באותו קנה, בין כשהוא רך כירק או לאחר שהוקשה כעץ. עריטב"א. ובתור"ד צדד שתלוי הדבר אם שתלם מתחילה לשם ירק – או הם כלאים, או על מנת שיתקשו. או שמא כל שתל בעודם רכים נאסרו לעולם. וע' גם בספר גאון יעקב]. על כן פירש הרשב"א שהעזורדין מין אחר הם, וקנה שלהם קשה יותר ובכלל גזרת אילן הם. אך מפני שהם רכים קצת, יותר משאר אילנות – גזרו בהם שמא יקטום, הלכך הנותן עירובו עליהם אינו עירוב. [וכפי שיטתו כתב (בעבודת הקדש בית גתיבות ה) שהקנים שלנו שהם עשויים להתקשות, אפילו בעודם רכים אסורים בשימוש בשבת. ורק אותם שבאגם שאינם מתקשים לעולם מותרים. וכן נקטו כמה אחרונים להלכה].

משמע מפרש"י והרשב"א ור"ן שקנה שהוא רך מאד, לא גזרו בו מפני שהוא כירק [ונראה שלכך אין שייך בו 'שמא יקטום' מפני שהוא רך וגמיש מאד], וכשהוא קשה גזרו בו שמא יקטום, וגזרו בו יותר משאר אילנות שהם קשים וחזקים ואין בהם חשש זה. וכן מורים דברי השלחן-ערוך (תט, ג. ועריטב"א ובאה"ל שם).

ר"א אומר: אם אינו יודע שהמפתח במקומו אינו עירוב'. מלשון 'אם אינו יודע' משמע שסובר שספק

דפים לב – לד

נט. הוא ברשות אחת ועירובו ברשות אחרת, מהו?

נתכּוּן לשבות ברשות אחת ועירובו מונח ברשות אחרת; הכלל העולה מהסוגיא שבאופן שאסור לו מדין תורה להביא את העירוב אל מקום שביתתו, כגון שנתכוּן לשבות ברשות הרבים ועירובו נמצא ברשות היחיד – אין עירובו עירוב, מלבד אם היה העירוב בתוך ד' אמותיו או בתוך עיבורה של עיר, הקלו חכמים לראות הכל כרשות אחת לענין זה (אעפ"י שאסור להביא העירוב אליו).

כנזכר לעיל, הרי"ף והרמב"ם השמיטו חילוק זה. ושאר פוסקים הביאוהו.

וכן אם היה הוא ועירובו ברשות הרבים, אלא שיש ביניהם שמונה אמות (ראשונים) או יותר, שאין יכול להביא העירוב לתוך ד' אמותיו – אינו עירוב. ואפילו ביום טוב שמוותר להוליק, גזרו משום יום טוב שלאחר השבת שאז אסור להביאו בין השמשות.

מרש"י משמע לכאורה שאם הוא ועירובו ברשות הרבים, אפילו רחוקים יותר משמונה אמות – עירובו עירוב, שייכול להוליכו למקומו בין השמשות פחות מד' אמות. ויש אומרים בדעתו שזה דוקא בעירוב הנתון באילן הנוטה והוא מתכוּן לשבות בעיקרו, שהאילן מחשיב הכל כמקום אחד (כ"כ הריטב"א בדעתו. והראשונים דחו סברא זו. וע"ע רש"י לד. ד"ה למטה) שמשמע אף בהנה עירובו בכותל שמועיל אפילו מרוחק. ואולם לפי לשון אחרת ברש"י (לד. ד"ה ל"א) מבואר שביריחוק מקום אין עירובו עירוב, וי"א שרש"י שם חור בו. ערשב"א וריטב"א שם).

היה הוא או עירובו בכרמלית – עירובו עירוב לדברי רבי שכל שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות, והרי ראוי להביאו למקום שביתתו בין השמשות.

היה הוא ועירובו באותה רשות היחיד – עירובו עירוב לדברי הכל, שהרי יכול להביאו למקומו (וכמש"כ רש"י לד. ד"ה אם למעלה).

דף לג

ס. האם העירוב צריך להיות מונח על גבי מקום רחב ארבעה טפחים?

לדעת רבי יהודה (וכן דעת רבי לפי הסבר רבינא), צריך שהעירוב יהא מונח על גבי מקום ארבעה. ודוקא למעלה מעשרה מעל רשות הרבים, אבל למטה מעשרה (שהוא קלוט בתוך הרשות וכמונה דמי) – אין צריך שיהא רחב ארבעה.

א. חכמים (בתוספתא ב) חולקים על רבי יהודה ומתירים אפילו מונח על קנה שאינו רחב ארבעה. והכריע הר"מ מרוטנבורג (מובא ברא"ש) שהלכה כמותם. וכן נראה מדברי הרמב"ם שלא הביא ענין מקום ארבעה בעירובי תחומין. וכן נראה עיקר (רבנו ירוחם יב, יח). ואילו הרשב"א (בעבודת הקדש בית נתיבות ה) נקט להלכה כרבי יהודה (וכ"מ בפסקי הרי"ף לד: וכן משמע לכאורה מרש"י לד: ד"ה אפילו) שפירש סתם משנה כפי הדעה שצריך מקום ארבעה. ויש לדחות מפני שהעמידה כרבי ורבי כר"י ס"ל וכמש"כ שם הרשב"א.

ב. מלשון רש"י והריטב"א יש מקום לדקדק שמודה רבי יהודה ברשות היחיד שאפילו למעלה מעשרה אין צריך מקום ארבעה [אפשר משום שרשות היחיד עולה עד לריקע והקלוט ברשות כאילו מונח הוא, או שכל הגובה נחשב כמקומו של האדם]. אבל ברשב"א (בחדושי ובעבוה"ק) נראה שכל שהוא למעלה מעשרה, אפילו ברשות היחיד, אינו מקום האדם אלא מקום בפני עצמו הוא, וצריך שיהא מונח על מקום חשוב.

קצב

דף לד

סא. המניח עירובו במקומות דלהלן, מה דינו?

א. בכותל הסמוך לרשות הרבים.

ב. במגדל או בשוכך.

ג. בבור.

ד. בראש קנה או קונדס.

א. הניח עירובו בכותל ונתכוין לשבות ברשות הרבים; אם הניח למטה מעשרה טפחים – עירובו עירוב. למעלה מעשרה – אין עירובו עירוב (כשהמקום רחב ארבעה, שהוא 'רשות היחיד' ואין יכול להביאו למקום ששבות).

לפרש"י (בפירוש הראשון) מדובר אפילו כששבות בריחוק מקום מהעירוב, והואיל ויכול להוליכו בין השמשות פחות פחות מד' אמות לרבי – הרי זה עירוב. והתוס' ועוד ראשונים חולקים ואוסרים.

נתכוין לשבות בראש המגדל (רשות היחיד) שאצל אותו כותל – דינו להפך; הניחו למעלה מעשרה – עירובו עירוב שהרי יכול להביאו אצלו. למטה מעשרה (כגון בגובה תשעה שרבים מכתפים עליו) – אין עירובו עירוב, שאין יכול להביאו מרה"ר לרה"י, ובאופן שאין יכול להטות המגדל לתוך עשרה בענין שראשו יהא סמוך לעירוב – כי אז יכול להביאו אצלו ע"י הטיה. וכן מדובר שלא קשר העירוב בחבל ואיגודו בידו במגדל – שאם כן יכול למשכו אצלו בין השמשות לדעת רבי (עפ"י לשון אחר שברש"י שנקט לעיקר).

א. כאשר אין רבים מכתפים בכותל, אפילו למטה מ' טפחים עירובו עירוב שהרי העירוב בכרמלית, מלבד לאביי שאמר (שבת ז:): חורי רשות הרבים כרה"ר דמו, ואין הלכה כן. ולאביי נראה שאפילו אם שובת במגדל בתוך ד' אמות לעירוב אין עירובו עירוב, שלא אמר רבא לעיל יש לו ד' אמות אלא כששבות ברה"ר או בכרמלית, לא ברשות היחיד שכל הרשות כד' אמות ואין נותנים לו עוד ד' אמות חוץ ממנה (עפ"י רשב"א וריטב"א ועוד).

ב. היתה רשות הרבים עוברת בין המגדל ששבות שם לכותל; יש אומרים שאין עירובו עירוב [אם משום שאסור מדאוריתא להביא העירוב דרך רה"ר (כרש"י ותוס'), או משום שגזרו על איסור שבות כזה בין השמשות אפילו לרבי. ערשב"א]. ויש שנראה מדבריהם להתיר (עריטב"א ותו"ח).

ב. הניח העירוב במגדל, ומקום שביתתו בראש המגדל שהוא רשות היחיד; אם הניח למעלה מעשרה – עירובו עירוב (שהוא ועירובו ברשות היחיד). למטה מעשרה – אין עירובו עירוב. ובאופן שאין יכול להשליך המגדל להנמיכו לתוך עשרה בענין שלא יצא מד' אמותיו (רבא), וגם אין אפשרות למשוך העירוב בתוך המגדל מלמטה למעלה כגון בחלון וחבל.

רש"י פירש (בלשון ראשונה) שלמטה מעשרה הרי זו 'כרמלית' ואין יכול להביאו אצלו דרך רשות הרבים. והתוס' חולקים וסוברים שבאופן זה עירובו עירוב, ופרשו שהמגדל למטה מ' הוא 'רשות הרבים' מפני שהרבים מכתפים עליו, או שהוא 'חורי רשות היחיד' שדינו כרה"י, ואין יכול להביאו אליו לראש המגדל אלא דרך רה"ר.

ג. נתנו בבור, אפילו עמוק מאה אמה (והריהו רשות היחיד) – עירובו עירוב. ודוקא אם נתכוין הוא לשבות

בתוכו או ברשות היחיד שהבור נמצא בה. ולרבי, אפילו שובת בכרמלית שהבור בתוכה עירובו עירוב, מפני שאיסורה מדרבנן ולא גזרו בין השמשות, כנ"ל. אבל נתכוין לשובת ברשות הרבים – אין עירובו עירוב.

נתכוין לשובת בתוך ד' אמות לשפת הבור, אפילו ברשות הרבים עירובו עירוב שהרי הנותן עירובו יש לו ד' אמות (עפ"י רא"ש תוס' ריטב"א ורבנו ירוחם). ודעת הר"ן שאף באופן זה אינו עירוב, שהשובת על שפת הבור אין לו בתוך הבור כלום מפני שהיא רשות אחרת.

ד. נתנו בראש קנה או בראש קונדס (= כלונס, יתד); בזמן שהם תלושים ונעוצים, אפילו גבוהים מאה אמה – הרי זה עירוב [ולרבי יהודה ורבי דלעיל, דוקא כשהעירוב מונח על מקום רחב ארבעה טפחים]. היה הקנה מחובר לקרקע וצומח בה; לחכמים האוסרים שבות בין השמשות – אינו עירוב, ולרבי עירוב. כן נקט רב הסדא. ולדברי רבינא אפילו לרבי אסור – גזרה שמא יקטום (בנטילתו את העירוב, מפני שהקנה רך). הלכה כרבינא שאפילו לרבי אסור (עפ"י רי"ף ור"ה).

סב. איסור שימוש באילן בשבת, האם הוא אמור בקנים ובירקות?

מבואר בסוגיא שאיסור שימוש באילן אינו אמור בירק. וכן הקנים הרכים דינם כירק, אבל אלו שנתקשו ('עוזרדין') – מין אילן הם ואסורים [וכן לענין כלאים; הקשים מין אילן הם ואינם כלאים בכרם, והרכים מין ירק הם וכלאים בכרם]. ובאלו גזרו (כפירוש כל הראשונים. וע' בשפ"א שצדד פירוש אחר) שלא ליטול מהם דבר שמא יקטום, והוא חשש קרוב הלכך אסור אף בין השמשות [שלא כאילנות אחרים שהם חזקים ולא גזרו בהם שמא יקטום אלא שמא יעלה ויתלוש, לפיכך לא גזרו בהם בין השמשות לרבי].

כן נפסק להלכה, שמוותר להשתמש בעשבים רכים (עפ"י שו"ע סי' ב, ו; רמ"א ש"ל, א). אך מהרמב"ם נראה שלא נקט כן להלכה, שלפי מה שפסק כרבינא גזירה שמא יקטום, גם ירק אסור כאילן (עפ"י חרשי הנצי"ב). וכן יש מהאחרונים שהחמירו בדבר (עב"ח וט"ז ש"ל, א).

מרש"י (ואו"ז ורי"ד) מבואר שיש חילוק אפילו באותו צמח עצמו אם הוא רך או שכבר נתקשה. והרשב"א פירש באופן אחר, ופסק (בעכוה"ק בית נתיבות ה) שהקנים העשויים להתקשות, אפילו ברכותם הרי הם כאילן ואסורים, ורק באותם הגדלים באגם שאינם מתקשים לעולם מותר. וכן פסקו כמה אחרונים, וכן נכון להורות מאחר והב"ח והט"ז מחמירים בכל ענין (עפ"י משנ"ב ושעה"צ ר"ס ש"ל).

דפים לד – לה

סג. הנותן עירובו במגדל ואבד המפתח, מה דינו?

שנינו: נתנו במגדל ואבד המפתח – הרי זה עירוב. רבי אליעזר אומר: אם אינו יודע שהמפתח במקומו – אינו עירוב. ופרשו אמוראים מחלוקתם בפנים שונות; – רב ושמואל פירשו במגדל של לבנים (הסדורות בלא טיט), ותנא קמא הוא רבי מאיר המתיר לפותחו ע"י נטילת הלבנים [ביום טוב ולא בשבת. רבי זירא], והרי יכול ליטול העירוב בלא המפתח. ורבי אליעזר אסר לפותחו משום סתירת אהל.

לרבי מאיר, אעפ"י שאין מותר לפחות המגדל בשבת אלא ביום טוב, אך הואיל ואיסור זה מדרבנן הוא על כן לרבי עירובו עירוב, שלא גזרו בין השמשות (עפ"י תוס'). אבל מהרא"ש משמע שאף לרבי אסור [מפני שדומה לסתירה שהיא מלאכה גמורה. ק"נ].